

Fond za humanitarno pravo

FOND ZA HUMANITARNO PRAVO

POD LUPOM br. 8

decembar 1993.

RAZMENA STANOVNIŠTVA VOJVOĐANSKI HRVATI ZA SRBE IZ HRVATSKE

Istraženi slučajevi iseljavanja vojvođanskih Hrvata i zamena njihove imovine sa imovinom Srba sa ratom nezahvaćenih područja Hrvatske pokazuju da je politička ideja o preseljavanju stanovništva gotovo ostvarena. Masovno preseljavanje provedeno je tokom juna, jula i avgusta 1992. godine. Prema procenama iz nekoliko nezavisnih izvora više od 10.000 vojvođanskih Hrvata je u to vreme razmenilo svoju imovinu za imovinu Srba iz Hrvatske.

Preseljavanje je provedeno pod pritiskom! Na početku rata batinama su izdvajani vojvođanski Hrvati kojima nema mesta na "srpskoj teritoriji". Za zastrašivanje većine angažovani su Vojislav Šešelj, Srpska radikalna stranka, militantne grupe izbeglica i lokalne vlasti koje po pravilu čine lokalni radikali i izbeglice. Sve ovo sa znanjem vlasti Republike Srbije. U praksi je primenjen terorizam slabijeg intenziteta: miniranje, podmetanje eksploziva, bombi ili požara, pod uslovom da se ne uništi imovina. Pravilo je strogo poštovano. Zato u Vojvodini nema namerno razorene nijedne hrvatske kuće.

HRONOLOGIJA HRTKOVAČKIH DOGAĐAJA

1. Nakon izbivanja rata u Hrvatskoj oko 300 srpskih izbeglica našlo je sklonište u Hrtkovcima. Lokalna vlast je neke porodice smestila u prazne kuće, a izvestan broj izbeglica prihvatili su meštani.
2. Do 1. maja 1992. godine iselilo se oko 40 hrvatskih porodica. Iz porodičnih razloga i zbog svojih stavova o ratu u Hrvatskoj. Neke porodice prodale su svoju imovinu, a neke menjale imovinu sa Srbima iz mirnih područja Hrvatske.
3. Masovno iseljavanje Hrvata otpočinje u maju 1992.godine. Do avgusta iste godine iselilo oko 450 hrvatskih i nacionalno mešovityh porodica. Odluke o iseljavanju donete su nakon formiranja Srpske radikalne stranke u selu. Na osnivačkom skupu 6. maja 1992. godine, u prisustvu više od dve hiljade srpskih izbeglica koje su za tu priliku stigle iz raznih mesta u Vojvodini i iz istočne Slavonije, Šešelj naglašava da **"treba da odu svu Hrvati koji su zgrešili"**¹. Izabrani lokalni sekretar stranke čita imena 17 "takvih" Hrvata iz sela koji se ubrzo iseljavaju.
4. Nakon Šešeljeve posete Hrtkovci postaju mesto koje svakodnevno obilaze srpske izbeglice. U grupama dolaze dve vrste izbeglica: izbeglice iz zapadne Slavonije koje od kraja novembra 1991.

¹Na mitingu u Novom Sadu, 25. maja 1992. godine, Šešelj predlaže način za rešavanje stambenog pitanja srpskih izbeglica: "Rešenje je da im se daju adrese Hrvata u Srbiji, a Hrvatima adrese napuštenih srpskih domova u Hrvatskoj, i da se obavi ta razmena stanovništva, doduše pod pritiskom, ali ne od strane Srba."

Fond za humanitarno pravo

godine borave u iseljenim hrvatskim mestima u istočnoj Slavoniji, i izbeglice koje su smeštene u Loznici posle napuštanja područja Bosanskog Broda u aprilu 1992. godine.

Ove izbeglice upadaju u hrvatske kuće preteći uništavanjem imovine i upotrebom oružja ukoliko im se ne preda kuća. U vremenu od 10. maja do 1. jula 1992. oko 20 hrvatskih porodica je upotrebom fizičke sile izbačeno iz svojih kuća. Dvadeset devetog juna 1992. godine ubijen je Hrvat Milan Štefanec. Nađen je u polju izvan sela. U vezi sa tim zločinom policija je uhapsila četvoricu srpskih izbeglica.

5. Istovremeno sa učestalim grupnim dolascima izbeglica u selo, pretnjama, podmetanjem bombi i eksploziva, razbijanjem prozora i nasilnim izbacivanjem Hrvata iz njihovih kuća, odvija se smenjivanje postojeće lokalne vlasti. Grupa izbeglica okupljena oko meštana Ostoje Sibinčića formira novu vlast koju uglavnom čine izbeglice iz zapadne Slavonije. Vodeću ulogu dobijaju izbeglice koje su imale vojne funkcije u srpskoj Teritorijalnoj odbrani u zapadnoj Slavoniji. Oni se nasilno useljavaju u hrvatske kuće.

6. Grupa meštana, ugledniji Srbi, Hrvati i Mađari, pokušavaju da obaveštavanjem javnosti nateraju vlast da reaguje. Mediji koji nisu pod kontrolom države prenose njihove izjave i svedočenja o konkretnim slučajevima maltretiranja, fizičkog napada, nasilnog useljavanja, podmetanja eksploziva i nezakonitog otpuštanja s posla Hrvata i Mađara. Otvoreno govore da Ostoja Sibinčić i neke izbeglice iz Grubišnog Polja (zapadna Slavonija) organizuju grupu za pritisak i proizvodnju straha. Sve te izbeglice članovi su Srpske radikalne stranke. Dobre veze između lokalnih vođa i pojedinaca koji predstavljaju državne organe Srbije vide kao prikrivenu saglasnost vlasti za sve što se čini Hrvatima.

Osmog jula 1992. godine meštani Hrtkovaca upućuju vlasti opštine Ruma dokument u kojem navode imena meštana koji su se iselili i razloge njihovog iseljavanja. Prema toj evidenciji do 1. jula 1992. iselilo se oko 200 hrvatskih i nacionalno mešoviti porodica: 80 porodica zbog direktnih, njima lično upućenih pretnji ili pretnji koji su izbeglice upućivale Hrvatima na javnim skupovima u selu;18, zbog upada izbeglica u njihove kuće i prisiljavanja da potpišu papire o razmeni i prenosu imovine; oko 10 zbog fizičkog izbacivanja na ulicu, a 78 porodica iz straha da bi mogle biti maltretirane.

Trinaestog jula 1992. godine nova lokalna vlast donosi odluku o promeni imena sela. Drugog avgusta 1992. godine Ostoja Sibinčić uklanja oznaku sela sa nazivom Hrtkovci i postavlja novu sa imenom Srbislavci. Sutradan policija uklanja tablu i od tada na ulazu u selo nema table sa imenom.

Petnaestog jula 1992. godine grupa beogradskih intelektualaca upoznaje ministra za pravdu SR Jugoslavije, Tibora Varadija, s podacima koji indiciraju da se u Vojvodini vrši organizovan pritisak na Hrvate. Ova grupa predočava ministru dve stvari: da se izbeglice iz ratnih zona Hrvatske koriste za izvođenje akcija za zastrašivanje Hrvata i da su grupni upadi izbeglica u maju, junu i julu 1992. registrovani u većem broju nacionalno mešoviti naselja u Vojvodini.

Desetog avgusta 1992. godine delegaciju Hrtkovčana, koju Ostoja Sibinčić javno naziva "nesretnim Srbima koji štite ustaše i ne slažu se sa demokratskim principima Srbije", primaju ministar za pravdu Tibor Varadi i ministar za ljudska prava i prava manjina SR Jugoslavije Momčilo Grubač. Hrtkovčani zahtevaju da vlast preduzme mere kojima će svim građanima garantovati jednaka prava na ličnu i

Fond za humanitarno pravo

imovinsku sigurnost, nezavisno od nacionalne pripadnosti. Izneli su podatke o nasilničkom ponašanju izbeglica i neefikasnom reagovanju policijskih organa. Naveli su da vlast nije blagovremeno uputila specijalne policijske jedinice u selo. Specijalci su stigli kad se iselilo više od polovine hrvatskih porodica, a Ostoja Sibinčić javno traži da se te jedinice povuku. To što je policija tokom jula 1992. godine vratila u njihove kuće samo četiri od 20 nasilno iseljenih hrvatskih porodica naveli su kao još jedan dokaz da vlast štiti upravo one izbeglice koje organizuju i vrše nasilje.

7. Istog dana kada je delegacija Hrtkovčana razgovarala sa ministrima uhapšen je Ostoja Sibinčić i četvoro izbeglica iz Grubišnog polja u zapadnoj Slavoniji.

Osumnjičeni za delo ugrožavanja sigurnosti i neovlašćenog posedovanja oružja pušteni su da se brane sa slobode. Sudski postupak trajao je deset meseci. Petog maja 1993. godine Ostoja Sibinčić osuđen je na šest meseci uslovne kazne, bivši ratni komandant Teritorijalne odbrane Srba u zapadnoj Slavoniji na tri meseca uslovne kazne, a trojica osumnjičenih oslobođeni su krivice.

8. Posebna meta napada Ostoje Sibinčića i grupe izbeglica koju on okuplja postaju upravo Hrtkovčani koji javno govore o iseljavanju Hrvata pod pritiskom. Hrvati bivaju dodatno uznemiravani, a "srpskim izdajnicima" se preti da će biti likvidirani. Policija privodi i vrši pretres kuće predsednika lokalne stranke Srpskog pokreta obnove. Mediji pod kontrolom države vrše poseban pritisak na ovu grupu Hrtkovčana, optužujući ih da su svojim obraćanjem javnosti naneli štetu Srbiji i da je na osnovu njihovih svedočenja međunarodna zajednica optužila srpsku vlast za "etničko čišćenje" u Vojvodini. Većina ovih Hrtkovčana je donela odluku da se iseli u zemlje izvan teritorije bivše Jugoslavije.

9. Iseljavanje nasilno useljenih izbeglica u hrvatske kuće trajalo je takođe mesecima. Tri zasebna pokušaja sudskih izvršnih organa završila su se okupljanjem više od 2000 izbeglica ispred hrvatskih kuća iz kojih je trebalo iseliti bespravno useljene izbeglice. Policija je odustajala zbog pretnji izbeglica da će upotrebiti oružje. Zbog ometanja sudskih organa Opštinski sud Ruma osudio je šestoro izbeglica na uslovne kazne. Konačno, iseljavanje i udaljavanje iz sela militantne grupe izbeglica izvršeno je u septembru 1993. godine.

10. Većina doseljenika još uvek nije dobila status državljanina Srbije. Osećaju da nisu dobrodošli u Hrtkovcima, da starosedeooci u njima vide izbeglice koje su unele nemir u selo.

Tako, na primer nekadašnja stanovnica Pakraca kaže: **"Nije loše. Mirno spavam. A ovdašnji Hrvati i Mađari su loš narod. Ništa im ne verujem. Ne vole nas ni Srbi starosedeooci. Pitaju nas što nismo ostali tamo i prihvatili Tuđmana. Njima su bolji njihovi Hrvati i Mađari. A ti Hrvati i Mađari ovde imaju veća prava nego mi Srbi. Ovdašnji Srbi ne razumeju da su to Hrvati, a da smo mi Srbi."**

Žena iz Bjelovara je pokušala da uspostavi kontakt: **"Pokušala sam sa susedkom. Ona je Srпкиnja. Ali ona mrzi sve izbeglice. Njoj je žao Hrvata koji su otišli. Kao, oni su bolji. Ali ne podnosim ni Ostoju Sibinčića. Recimo, prošle nedelje sazvaо je sastanak u mesnoj zajednici. Svima nam je održao predavanje o tome kako je važno da pevamo četničke pesme. A onda je predlagao da nas 40 uletimo u pilanu Polet i da isteramo preostale Hrvate. Napustila sam sastanak jer nisam mogla to da slušam."**

Fond za humanitarno pravo

O preseljavanju stanovništva Ostoja Sibinčić kaže: **"Svi Hrvati koji su napustili Hrtkovce, pardon, Srbislavce, nisu imali patriotskih osećanja. Imali smo spiskove onih koji treba da odu. A otišli su nekažnjeni. Domaći Srbi takođe nisu patriote. Oni se opiru i s hladnoćom gledaju na izbeglice. Oni su se asimilirali sa Hrvatima. Kakvi su to onda Srbi?"**

Danas u selu živi oko 150 hrvatskih porodica. Vlasnici lepših i novijih kuća prećute povremeno razbijanje prozora. Neki su prozore obložili daskama. Kada je nedavno katolička crkva opleljena posterima Vojislava Šešelja, policija je, prema rečima doseljenika, proizvoljno okrivila četvoricu mladića-doseljenika i pri tom ih pretukla.

SRBI IZ HRVATSKE U HRTKOVcima

Većinu novih stanovnika Hrtkovaca čine Srbi rođeni u Hrvatskoj. Do iseljavanja živeli su na području Hrvatske koje nije obuhvaćeno ratom. U vezi sa njihovim preseljavanjem predstavnici Fonda za humanitarno pravo intervjuisali su oko 30 Srba koji su živeli u naseljima opštine Slavonska Požega.

1. Srbi iz sela Jakšić preselili su se tokom juna, jula i avgusta 1992. godine. U ovom selu 1. jula 1991. godine ubijen je Srbin Jovan Kljajić. U zapisniku istražnog sudije Tihomira Božića stoji da je uviđajna ekipa na licu mesta zatekla Vinka Englmana, zapovednika policijske stanice Slavonska Požega, i jedan broj pripadnika specijalne policijske jedinice i Zbora narodne garde. Oni su dali podatak da se "radilo o intervenciji radnika policije povodom jedne dojave, da se navodno u navedenoj kući tovarilo oružje" i da je prilikom dolaska policije vlasnik kuće Jovan Kljajić prvi upotrebio vatreno oružje. Prilikom pretresa kuće policija je od oružja pronašla jedan lovački metak, koji je vlasnikov sin čuvao kao suvenir u staklenoj posudi. Prema navodima članova porodice poginulog Jovana oni su te večeri prodali kukuruz i kupac je tovario robu u svoj kamion. Neposredno nakon toga oko 30 policajaca i gardista upalo je u kuću. Prilikom ulaska u sobu u kojoj se nalazio Jovan više njih je pucalo u njega. Članovima porodice nije bilo dozvoljeno da vide ubijenog Jovana.

Prema navodima doseljenika prve bombe podmetnute su na pravoslavni Božić. Te večeri oštećeno je desetak kuća. Drugi masovni napad izvršen je 12. februara 1992. godine, nekoliko sati nakon vesti da je u nekom od iseljenih srpskih sela ispod planine Bilogore i Papuka² stradao od eksplozije nagazne mine gardista Vinko Pečur, inače stanovnik sela. Tokom te noći masovnih eksplozija policija je uhapsila Iliju Šutalo, komandanta odbrane sela.³ Zatečen je kako pali kuću Srbina Nedeljka Mitrovića, koji radi u Nemačkoj. Sutradan je policija napravila zapisnik, snimila i konstatovala da je 29 kuća oštećeno. Nakon sahrane stradalog gardiste, u noći između 14. i 15. februara 1992. godine nastavljeno je sa miniranjem, podmetanjem bombi, rafalnim pucanjem i paljenjem gospodarskih objekata. Tom prilikom oštećene su 23 kuće. Nije bilo povređenih.

Prema rečima sudije, koja je bila član Upravnog odbora sudija Hrvatske, februarski događaji izmenili su atmosferu u Slavonskoj Požegi. Niko se više nije čudio. Svi su nalazili neko opravdanje za podmetnute bombe i uništavanje kuća. Govorilo se **"čuj, on je bio upozoren, trebalo je da se iseli"**,

²Krizni štab opštine Slavonska Požega izdao je naredbu o evakuaciji svih građana, njihove lične imovine i stoke s područja 27 srpskih naselja u roku od 48 sati, računajući od 29. oktobra 1991. godine u 12 sati.

³Prema navodima doseljenika Ilija Šutalo je rukovodio grupom za pritisak u kojoj su bili i Abaz Ivan, Grbeš Jozo, braća Bošnjak, Tomislav Karača, Pelan Ivan, Moravek Željko i Marjanović Ante.

Fond za humanitarno pravo

"da nešto nisu radili ne bi dobijali bombe"... Kada je njenoj osamdesettrogodišnjoj baki minirana kuća svi su pričali kako je to zbog toga što je skrivala radio-stanicu. **"Ljudi su ispredali svakakve priče, bilo im je potrebno da jedni druge uvere da su svi Srbi četnici"**, kaže sudija.⁴

Prema navodima doseljenika česti incidenti događali su se i narednih meseci. Dve kuće su potpuno uništene. Vlasnici jedne od njih obratili su se Anti Bagariću, predsedniku kriznog štaba opštine Slavonska Požega, sa molbom da ih negde smesti: **"Molili smo ga da nam garantuje da će biti mirno, da nas smesti kao izbeglice, da bismo prihvatili i svinjac samo da ostanemo. Nije mogao ništa da nam garantuje."**

U vezi sa preseljenjem neki su prethodno dolazili da pronađu partnera za razmenu imovine. Neki su strahovali da putuju u Srbiju zbog moguće osvete. Sklapali su ugovore o razmeni "sve za sve" sa Hrvatima iz Hrtkovaca koji su radi istog posla dolazili u Jakšić.

Prema navodima doseljenika hrvatska policija je dolazila i pravila zapisnik u vezi sa svakim incidentom. Krajem februara 1992. godine opštinska komisija je popisivila oštećenu imovinu Srba kao ratnu štetu.

2. Srbi iz sela Laze Vlasine doselili su se u maju 1893. godine. Prema njihovim navodima u junu 1992. godine bilo je nekoliko slučajeva podmetanja bombi. U avgustu iste godine hrvatska policija i gardisti vrše pretres u 20 srpskih kuća. Oduzimaju lovačko oružje koje su pojedinci legalno posedovali. Nadalje, do aprila 1993. godine nisu bili uznemiravani. U tom mesecu, dva puta za redom u selo je upadala grupa nepoznatih ljudi. Trećeg aprila obili su jednu kuću i u njoj polupali većinu stvari, a od ljudi iz nekoliko drugih kuća tražili su novac, preteći nožem. Naredne noći pretučen je Dušan Marković, a njegova kuća spaljena. Dušan je prebačen u bolnicu. Umro je sledećeg dana od zadobijenih povreda. Hrvatska policija je uhapsila sedmoricu pripadnika Zbora narodne garde zbog sumnje da su počinili ovo ubistvo. Vođen je sudski postupak. Prema saznanju komšija pokojnog Dušana, osumnjičeni gardisti su pušteni na slobodu.

3. Srbi iz sela Kula doselili su se tokom jula 1992. godine. Prema navodima doseljenika, sa kojima su razgovarali predstavnici Fonda, nekoliko srpskih porodica otišlo je iz sela nakon tajnog glasanja za autonomiju Srba u Hrvatskoj. Jedan od potpisnika kaže da su najpre otišli aktivisti Srpske demokratske stranke: **"Potpise je sakupljao Ivanović Milutin, predsednik Srpske demokratske stranke za naš kraj. Kod njega su se mogle kupiti puške za 700 DEM. Puške su bile poslate iz Srbije da se razdele narodu."**⁵ Krajem 1991. i početkom 1992. godine izvestan broj Srba pozivan je na informativne razgovore samo zato što su glasali za autonomiju. Oni koji su u to vreme putovali u inostranstvo sumnjičeni su od strane policije da su tamo prikupljali novac za "četnike". Kod nekolicine Srba policija je pronašla neprijavljeno oružje. Njima je suđeno za delo pripremanja

⁴Prema rečima ovog sudije Ilija Šutalo je odmah pušten iz pritvora. Anto Bagarić, predsednik kriznog štaba opštine Slavonska Požega je to objasnio rečima da su ga pustili zato što su se sa njim dogovorili da on zakaže sastanak sa ljudima koji su podmetali bombe i minirali kuće i da utiče na njih da to više ne rade. "Čulo se za takav sastanak, ali je nastavljeno sa terorističkim akcijama", kaže sudija sa kojim su razgovarali predstavnici Fonda.

⁵Fond raspolaže informacijom da je u međuvremenu Ivanović Milutin postao zamenik okružnog javnog tužioca u Belom Manastiru (Baranja). Zastupao je optužnicu protiv Hrvatice Š. M. i njenog muža Srbina za delo udruživanja radi vršenja neprijateljske delatnosti. Prema toj optužnici Š.M. je moralno podržavala svoga muža. Nakon godinu i po dana zatočeništva sud je doneo odluku da se okrivljeni "odmah puste na slobodu".

Fond za humanitarno pravo

oružane pobune protiv Republike Hrvatske. U presudi jednog od osuđenih, koji je u toku istrage sam otkrio da poseduju automatsku pušku i bombu, stoji: **"Opće je poznato da takve puške nisu podesne za lov, čak ni za gađanje glinenih golubova. Nameće se samo jedan odgovor - da se upotrijebi protiv hrvatskih organa vlasti kada to bude oportuno."** Ovaj osuđenik je 28. aprila 1992. godine prebačen u Zagreb. Četiri dana proveo je u zatvoru "Kerestinac". Tučen je prilikom ispitivanja. Četiri dana kasnije, sa pedesetak drugih zatvorenika, razmenjen je u selu Dragalić, na putu između Nove Gradiške i Okučana. Jugoslovenska armija je tom prilikom predala 17 ili 19 pripadnika Zbora narodne garde koji su bili zarobljeni u zapadnoj Slavoniji.

Prema navodima doseljenika prvi slučaj razmene Srba, stanovnika naselja s područja Hrvatske koje nije bilo obuhvaćeno ratom, za zarobljenike koje su držali nekadašnja JNA i srpske vojne grupe, registrovan je u selu Ciglenik, opština Slavonska Požega. 13. oktobra 1991. godine. Uhapšeni su seljani Mitrović Vojislav i Obradović Anđelko. Nakon četiri dana razmenjeni su kao ratni zarobljenici.

Doseljenici kažu da je podmetanje bombi i eksplozivnih naparava u selu Kula naročito učestalo tokom aprila i maja 1992. godine. Nekim vlasnicima oštećenih kuća hrvatska policija je naređivala da izvrše popravke. Krajem aprila u selu je boravila jedna međunarodna komisija koja je beležila oštećene srpske kuće.

4. Srbi iz Podravske Slatine doselili su se tokom juna i jula 1992. godine. Nekadašnji policijski inspektor kaže da su Srbi postali generalno sumnjivi nakon izbora u Hrvatskoj. Tada je on dao otkaz i otvorio privatnu radnju. U aprilu 1992. godine bačena mu je bomba u radnju. Do zamene kuće, svakih 15 dana odvođen je u policijsku stanicu na informativne razgovore. Ispitivali su ga u vezi sa oružjem i organizatorima oružane pobune u Hrvatskoj. Nisu ga tukli jer je poznao mnoge ljude u policiji. Prema rečima jednog penzionera, komšije Hrvati su pomagali Srbima dokle su mogli. Pod pritiskom su prestali da se druže. Nakon čestih telefonskih pretnji, zastrašujućih pisama⁶ i fizičkog maltretiranja istakao je šahovnicu na kuću. To je bio znak da se Srbin iselio.

5. O tome zašto i kako je razmenio svoju imovinu trgovac iz Trapara kaže: **"Imao sam dve kuće. Jednu u centru, s radnjom i drugu u kojoj smo živeli sa roditeljima. 15. januara 1992. godine minirana nam je kuća s radnjom. Razbijeno je staklo i izvaljena su vrata. Do Uskrsa je još osam puta podmetan eksploziv ili gađana bombom. Tog osmog puta potpuno je srušena. Iznutra je postavljen eksploziv i kuća je samo legla. Predsednik kriznog štaba je rekao da nam to rade komšije i da im mi kažemo da to ne rade više, a da nas policija ne može zaštititi. Nakon četiri meseca minirali su nam kuću u kojoj smo živeli. Tromblonom. Oštetio je krov. Nakon 15 dana ubačena nam je zolja. Sami smo zaustavili vatru. Policija je sutradan napravila zapisnik. Naša susedka, koja je došla iz Hrtkovaca, rekla nam je da će nam poslati mušteriju za zamenu kuće. Došao je Milan Samardžija. Mi smo morali da objavimo da smo zamenili kuću da nas ne bi više minirali. Okačili su nam zastavu HDZ-a na kuću i natpis 'zamenjena kuća'. Kako se Samardžija nije pojavljivao uzeli smo dozvolu za iseljenje i krenuli za Hrtkovce. Predomislio se. Nije mu odgovarala naša kuća. Pronašao sam drugog i napravili smo ugovor sve za sve."**

⁶Jedno od pisama koje su dobijali Srbi glasi: "Morate sami odlučiti - ili samostalno otići ili završiti u plastičnim vrećicama, nama je svejedno, cilj vašeg putovanja je isti, dočekaće vas vaši na beogradskoj stanici, žive ili u mrtvačkom sanduku. Vi niste pravi Srbi, vi ste poturčeni. Vlasi ste i Cigani. ZA DOM - SPREMNI."

Fond za humanitarno pravo

HRTKOVAČKA MATRICA U GOLUBINCIMA

Do rata u selu je živelo oko 4.000 stanovnika, 2.200 Srba i 1.700 Hrvata. Hrvatskih kuća je bilo oko 550. Zamenjeno je oko 200. Većina za vreme leta 1992. godine. U to vreme registrovana su dva pokušaja nasilnog ulaska veće grupe izbeglica u selo. Meštani su sprečili nasilni ulazak, a od policije su zahtevali da postavi patrole ispred ulaza u selo. Opsadno stanje trajalo je sedam dana. O mogućoj vezi Ostoje Sibinčića sa ovim događajima, potpredsednik Srpske radikalne stranke, Siniša Buđanovčanin, u izjavi za dnevni list Borba, navodi:

"Saradnja sa Hrtkovcima je postojala do onog momenta dok Ostoja Sibinčić nije počeo da zahteva da se 800 Hrvata iseli iz Golubinaca, da bi se naselilo 800 Srba iz Hrvatske."

Prema informacijama kojima raspolaže Fond u ovom selu je registrovano 20 slučajeva podmetanja bombi i eksploziva. Istog dana kada su predstavnici Fonda boravili u selu pričalo se o razbijenim prozorima na trgovačkoj radnji koja je vlasništvo jednog Hrvata. On sam o tome kaže:

"Noćas sam dobio ciglu. Razbijeno je staklo na prozoru i vratima radnje. Mislim da to rade radikali i izbeglice koje su se učlanile u Srpsku radikalnu stranku. Kada sam pre nekoliko večeri ušao u lokalni disko, dvojica su prišli i saopštili mi da je za mene bolje da tamo više ne dolazim. Ne znam kako su znali da sam Hrvat. Trgovac sam i pokušavam da budem ljubazan sa svima. To mi je posao. Čini mi se da ću morati i protiv svoje volje da se selim. Mada je iseljavanja manje. Pritisak je malo olabavio. Valjda su se umorili. A ja, vidim, osećam da živim u nekom vakuumu."

Prilikom razgovora sa Hrvaticom koja je jedva pristala na kratak razgovor predstavnici Fonda su saznali: **"Pre mesec dana bacili su nam bombu. Iza ponoći. Popucala su sva stakla na kući i kapija je razbijena. Milicija je rekla da je podmetnuta eksplozivna naprava. Prošle godine je bilo teško. Stalno je neko dolazio da pita za kuću. Pa onda te telefonske pretnje. Mi nismo radi da se selimo, ali ako moramo..."**

NOVI STANOVNICI GOLUBINACA

O svojim razlozima za iseljavanje iz Hrvatske nekadašnja stanovnica Novog Zagreba kaže: **"U osmom mesecu 1991. godine postavili su barikade. Pešice se moglo, uz pretres i legitimisanje. Niko nije stradao ali smo se osećali nepoželjnim. Nisam mogla psihički više da izdržim telefonske pretnje, pretese i barikade. U septembru 1991. godine otišla sam za Srbiju. Provela sam neko vreme kao izbeglica, a onda sam se vratila. Bilo je gore. Hrvati iz Novog Zagreba i Botinca organizovali su se pod komandom Ive Droga i nekog Joze, obojica su Hercegovci, i krenuli da obeležavaju kuće. Kuća sa znakom + bila je hrvatska, a ona sa - bila je srpska. U to vreme pronašla sam Hrvata iz Golubinaca i zamenila kuću. Nisam zadovoljna. Meštani ne prihavataju Srbe iz Hrvatske. Svako se druži sa svojimima."**

Penzioner iz opštine Pakrac: **"Ja uopšte ne znam zašto sam došao ovamo. Niko me nije maltretirao, nisam imao dodira sa Hrvatima. Od 1. marta 1991. godine uključio sam se u seosku stražu. Imao sam zadatak da stražarim. Nikada me niko nije napao. Jednostavno, kada se vojska povlačila**

Fond za humanitarno pravo

naredila nam je da bežimo i mi smo se svi pokupili. Bilo je to 16. 12. 1991. godine. Pobegao sam zato što su svi bežali. U mom selu ostale su tri babe. Priča se da su zaklane i spaljene. Ovde boravim kod ćerke i zeta."

Srbin iz sela Požarnice, opština Tuzla: "Vlast mi je dodelila kuću. Nemam pojma kome je pripadala. U mom selu Požarnica živelo je više Srba. Vojska i rezervisti povukli su se u proleće 1992. godine. Komandant je bio Mile Dubajić iz tuzlanskog garnizona. Ostavili su nam lako naoružanje: puške, mitraljeze, automate i jedan minobacač. Pitali smo komandanta da li će nam vojska pomoći u slučaju napada Muslimana. Odgovorio je da neće da troši svoje ljude zbog jednog sela. Onda smo se sami organizovali. Nas 60-70 sposobnih boraca. Kada se vojska povukla i mi smo za njima. Po okolini su harale neke grupe koje su sebe nazivali braniteljima. To su bili Srbi. Nosili su maskirne uniforme, trobojke kao oznaku, četničke kokarde i gumene rukavice bez prstiju. Pljačkali su srpska sela. Moje selo Požarnica je spaljeno. Postoji film koji je pravljen kada su Muslimani palili i pljačkali selo."

PRETRES KATOLIČKE CRKVE U BEOČINU

U opštini Sremska Kamenica živelo je više od 550 hrvatskih porodica: 245 u Kamenici i 320 u Beočinu. Iselilo se oko 25 hrvatskih porodica. Većina tokom leta 1992. godine. Razmenili su imovinu sa Srbima iz Hrvatske.

Katolička crkva u Beočinu tri puta je bila predmet napada. Prvi put u julu 1991. godine. U toku noći, nepoznate osobe odnele su iz predvorja crkve krst sa telom Isusovim. Nakon nekoliko dana krst je pronađen u liftu jedne zgrade. U decembru 1991. godine u župnikov stan upala su trojica muškaraca u civilu, sa oružjem. Jedan od njih je bio izbeglica. Obratili su se župniku rečima: "**U ime svih Srba Beočina izvršićemo pretres.**" Izvršili su pretres crkve i župnikovog stana. Na kraju su zapalili jednu sveću i otišli. Tokom 1992. godine dva puta su razbijana stakla na crkvi. U drugom napadu zapaljen je čempres ispred crkve. Trećeg aprila 1993. godine župnik je dobio pismo koje je upućeno i predsedniku opštine: "**Ako se katoličko zvono i dalje bude čulo u rane časove i kasne, crkva će biti minirana kad bude velečasni u njoj, a predsednik općine zadavljen specijalnom sajlom ili će biti propuhan dum dum mecima**". U potpisu je stajalo "**čisti Hrvat koji prvi put piše ćirilicom**". U avgustu ove godine, nepoznate osobe srušile su deo crkvene ograde. Milicija je napravila zapisnik.

NASILNIČKO PONAŠANJE IZBEGLICA U PETROVARADINU

Prema poslednjem popisu u Petrovaradinu živi 8.000 stanovnika. Preko 5.000 su Hrvati. Meštani procenjuju da se iselilo oko 500 hrvatskih porodica.

O svom životu Hrvatica, majka petoro dece kaže: "**Dva puta sam menjala telefonski broj. Tokom 1992. godine dolazile su izbeglice i pretile. Govorili su mi da sam kriva zato što neću da se selim. Otišla sam za Hrvatsku da vidim za kuću. Na povratku pozvana sam u policiju da kažem gde sam bila, zašto i kod koga sam spavala. U desetom mesecu 92. godine podmetnut nam je eksploziv.**"

Fond za humanitarno pravo

Noću. Pomislila sam da je pao bojler u kupatilu. Osetila sam miris baruta. Izašla sam u dvorište. Uništen je auto, vrata garaže i gotovo sva stakla na kući. Pozvala sam miliciju. Rekli su mi da se zatvorimo u kuću i da ne otvaramo dok oni ne dođu. Načinili su zapisnik i otišli. U poslednje vreme manje je pretnji."

Hrvat, penzioner: "27. juna ove godine došla su četvorica. Jedan od njih je bio u uniformi Srpske Krajine. Oko rukava imao je mrtvačku glavu. Taj je pitao da li hoću da imam mirnu starost. Došao je da useli svog prijatelja. Održao mi je govor o ugroženosti srpskog naroda, a onda izvadio bombu i stavio mi je u usta. Pokazivao je pištolj. Okretao ga neko vreme u ruci. Onda je izjavio da više voli nož pod grlom. Uspeo sam da ih uverim da je zamena gotova stvar i da treba da nađemo advokata. Uveče istog dana ubačena je bomba u moje dvorište. Porazbijana su stakla na kući. Od gelera ostale su rupe na zidu. Čuo sam samo prasak. Pozvao sam miliciju. Sve sam im ispričao. Komandir je rekao da ako ponovo dođu isti ljudi da im zakažem nov susret, navodno sa advokatom i da ga obavestim. Nakon dva dana evo njih. Rekao sam im da dođu sutra, da tada može doći advokat. Obavestio sam komandira milicije. Došao je sutradan sa patrolom. Sakrili su se i pohapsili onu četvoricu. Ja od tada zaključavam vrata od dvorišta i nigde ne idem."

U januaru 1993. godine dvojica doseljenika iz Rijeke uhvaćeni su nakon ubacivanja bombe u dvorište jedne hrvatske porodice. Nakon dve nedelje isti napadači upali su u Župni dvor i napali majku tamošnjeg župnika Marka Kljajića. Starica je uspela da pobegne prema obližnjoj autobuskoj stanici, ali su je napadači sustigli i pred očima vozača i nekoliko putnika nastavili da maltretiraju. Komšija je pokušao da odbrani staricu. I on je pretučen.

U međuvremenu su nepoznate osobe ponovo uznemiravale stanare Župnog dvora. Jedna cigla je ubačena kroz prozor, a komadom crepa razbijen je drugi prozor.

BAČKE EKSPLOZIJE

Za vreme leta 1992. godine bombe su bačene na Franjevački samostan, poslastičarnicu vlasnika Albanca, u dvorišta 6 hrvatskih kuća, a imovina pet hrvatskih porodica je paljena. Svi slučajevi su ostali nerazjašnjeni.

Iz svog iskustva jedan Hrvat navodi: "Sve je počelo telefonskim pozivima. Uvek noću i sa istom porukom, da sam ustaša, da se selim... često uz četničke pesme. Tog leta (1992. godine) dobrovoljci i izbeglice divljali su po selu. Pijani, pucali su tokom noći. Bombe je dobilo šest porodica u selu. Neko je podmetnuo požar na Tvrđavi. Izgorelo je četiri sprata. Tog leta i ja sam dobio bombu. Svi smo spavali. Ujutru sam video da je kašikara bačena na šupu. Gelere smo našli u zidu sobe u kojoj niko nije spavao. Valjda su prošli kroz prozor. Milicija je sve snimila. Rekli su mi da je neko hteo da me zaplaši. Kao i u svim slučajevima bombašenja po selu, ni ja nisam dobio odgovor da li je policija našla te koji bacaju bombe."

Na primenu iste matrice ukazuje i drugi slučaj: "11. aprila 1992. godine, dan nakon Šešeljeve posete Baču, ubačena nam je bomba u dvorište. Gledali smo televiziju kada se čuo najpre prasak, a onda su komadi stakla počeli da uleću u sobu. Sat za struju je pao na pod. Kada smo izišli napolje videli smo automobil koji se udaljava. Milicija je utvrdila da je eksplozivna naprava podmetnuta u odvod

Fond za humanitarno pravo

za vodu, ispod dvorišnih vrata. Krivac nije pronađen. Od tada su učestale telefonske pretnje. Prepoznala sam glas. Bio je to dobrovoljac iz sela. U poslednje vreme ta vrsta pritiska izostaje. Da, u odnosu na vreme rata sa Hrvatskom, kada su preko Vajske stizali razni dobrovoljci, sada je sjajno."

ISELJAVANJE IZ OPŠTINE ŠID

Na osnovu istraženih slučajeva Fond za humanitarno pravo ukazuje da su vojvođanski Hrvati iz naselja bližih Hrvatskoj mesecima bili izloženi nasilju određenih regularnih policijskih jedinica i vojnih grupa Republike Srbije. Tokom 1992. i 1993. godine Hrvati iz Šida i okolnih sela iseljavaju se zbog pritiska koji organizovano vrše pripadnici Srpske radikalne stranke, militantne grupe izbeglica i seoske vlasti, sa znanjem opštinskih i republičkih državnih organa.

Do rata u opštini Šid živelo je 21.000 Srba, 6.000 Hrvata, 3.000 Slovaka i oko 1.000 stanovnika drugih nacionalnosti. Osim u gradu Šidu, većina Hrvata je živela u okolnim selima: u Kukujevcima, Moroviću, Gibarcu i u Vašicama. Kukujevci, nekada čisto hrvatsko selo, gotovo da je bez Hrvata. Iz Morovića se iselilo 300 od 700. Iz Gibarca 300. Toliko je njih i ostalo. U Vašicama je pre rata živelo 420 Hrvata. Iselilo se više od polovine.

Prema podacima kojima raspolaže Fond oružje koje je nekadašnja JNA, početkom 1991. godine, podelila seoskom srpskom stanovništvu još uvek se nalazi u srpskim kućama. Oružje se neće oduzimati, navodno je potrebno, zato što rat nije završen i ako Hrvati napadnu upotrebiće se u "pozitivne svrhe".

BATINANJE HRVATA U KUKUJEVCIMA

jul - novembar 1991. godine

U proleće 1991. godine registrovani su prvi slučajevi iseljavanja. U to vreme republička policija upućuje jedinicu od 100 specijalaca da obezbeđuje granicu prema Hrvatskoj. Jedinica je stacionirana u blizini sela Kukujevci. Počevši od jula 1991. godine, grupa policajaca iz te jedinice, na čelu sa Nenadom Bućinom, u oklopnom transporteru, svakodnevno ulazi u selo i izvodi Hrvate iz njihovih kuća. Odvode ih izvan sela, u hangar i silos, i tuku. To je trajalo mesecima. U vezi sa takvim ponašanjem pripadnika specijalne policije, u novembru 1991. godine, delegacija sela bezuspešno pokušava sa predstavnicima Skupštine opštine Šid da zakaže sastanak. Delegaciju u sastavu Tihomir Todorović (nastavnik u osnovnoj školi), Antun Paradžiković (nekadašnji poslanik u Skupštini Srbije), Marijan Marošević (predsednik mesne zajednice), Josip Rakojica (konobar) i Ilija Tomić (upravnik ekonomije) prima načelnik policije u Šidu. Tom prilikom Josip Rakojica pokazuje načelniku Nedeljku Makiviću modrice od batina koje su mu naneli specijalci iz Bućinove grupe. Nekoliko dana posle sastanka delegacije sa načelnikom policije u selo je upućena specijalna policijska jedinica iz Novog Sada i Beograda. Za vreme boravka te jedinice prestali su da se pojavljuju Nenad Bućin i specijalci iz njegove grupe. Meštanima je rečeno da je Nenad Bućin uhapšen. Proverom tog podatka Fond je utvrdio da Nenad Bućin nije ni tada, a ni kasnije, hapšen. Vraćen je u Sremsku Mitrovicu na poslove milicionera koje je obavljao i pre 1991. godine. I danas tamo radi.

Fond za humanitarno pravo

SVEDOCI NASILJA U KUKUJEVCIMA

O zbivanjima u selu za vreme rata u Hrvatskoj meštаниn M.V. navodi: "**Svako popodneva oko pola pet dolazili su u tom transporteru u selo. Uхватili bi jednog ili dvojicu Hrvata, odveli iza ambara na železničkoj stanici i prebijali na mrtvo ime. Tunja, Josip Marošević, Branko Gajdašić, Nikola Oskonić, Cupar, Mile Cidrić, Pera Cidrić, Milan Baja Vrdoljak, Pera Paradžiković... morali su da se ise, da pobegnu. Mi meštani trpeli smo dugo, a onda smo otišli da se žalimo miliciji u Šidu. Poslali su specijalce iz Novog Sada i Beograda i tada je to mučenje prestalo. Rekli su nam da je Nenad Bućin uhapšen. Međutim, vrlo brzo je viđen u policijskoj uniformi u Sremskoj Mitrovici.**"

Član delegacije koja se u to vreme obraćala vlastima za pomoć: "**Na početku rata u selu je osnovan ogranak Demokratskog saveza vojvođanskih Hrvata. Policija je odmah krenula sa saslušavanjem članova stranke. Neki od njih su se tada i odselili. A onda, novembra 1991. godine, počeo je teror Nenada Bućina. Ta njegova policija kupila je Hrvate, muškarce, odvodila ih iza seoskog magacina kod železničke stanice i tukla. Uхватili bi ih na ulici ili bi ulazili u kuće i izvodili napolje. Prebili su više od 40 ljudi. Gotovi svi oni su se iselili. Nekoliko hrvatskih porodica otišlo je za Nemačku. Mi meštani odlučili smo da odemo kod predsednika opštine Šid. Nije mogao da nas primi. Onda smo otišli kod načelnika milicije. Obećao nam je pomoć. Za 29. novembar stigla je jedinica specijalaca iz Novog Sada i Beograda. Ostali su nekoliko dana. Nenad Bućin se nije više pojavljivao. U proleće 1992. godine boravila je neka grupa dobrovoljaca. Nosili su oružje i svake noći su pucali. Oštećeno je nekoliko hrvatskih kuća. Pucali su na katoličku crkvu. U vreme njihovog boravka izboden je nožem jedan Hrvat.**"

ŠEŠELJ SLUŽI ZA ZASTRAŠIVANJE

U razgovoru sa predstavnicima Fonda, Srbin iz Donjeg Miholjca ovako opisuje akcije koje lokalna vlast u Kukujevcima provodi da bi se Hrvati iselili:

"**Ovde sam predsednik mesne zajednice. Vodio sam jedno vreme evidenciju o broju iseljenih Hrvata. Sada smo mi većina i Hrvati nas ne interesuju. Jedno vreme prošle godine nisu hteli da idu. Onda smo mi učinili jedan praktičan potez. Za Veliku Gospojinu (avgust 1992. godine) pozvali smo Šešelja. I to je bio jedan vid represije. Naročito je nezgodno kada dobiju radikala za komšiju. Onda tu razgovora nema. Ne slažem se sa bombašenjem. Sve treba da bude elegantnije. Posle ubistva hrvatske porodice masovno odlaze. Taj Ocković bio je najbogatiji u selu. Zanimljivo je da je stalno ponavljao da se neće seliti pa makar ga ubili. Ovih dana treba da se iseli 45 hrvatskih kuća. Ja nisam za represiju, ali kad pomislim šta Hrvati rade Srbima u Hrvatskoj onda ovdašnji Hrvati moraju shvatiti da treba da se ise.**"

Srbin iz sela Cret (Hrvatska): "**Ovde mi se ne sviđa. Slabo živim sa starosedecima. Jedini moj kontakt sa njima je kada odem da ih pitam da li hoće da menjaju kuću. Tako pokušavam da pomognem mojim komšijama koji su ostali na Cretu. U poslednje vreme uplašeni su i beže. Do kraja godine neće ostati nijedan. Pogodilo ih ovo ubistvo. Kod nas u Cretu pritisak su vršile komšije iz Viljeva, hrvatskog sela. Bila je jedna grupa koja nije pripadala nijednoj oružanoj formaciji.**"

Fond za humanitarno pravo

Trinaest kriminalaca koji su pre rata bili u zatvoru. Vođe su bili braća Burek i Sendvič. Moja oba sina u to vreme bila su na kninskom ratištu. Ti koji su me zvali telefonom znali su sve, čak i kada su rođeni moji sinovi. Kuću sam zamenio u leto 1992. godine."

NAMERNO UBISTVO U KUKUJEVCIMA

Ubistvo hrvatske porodice Ockomić 30. jula 1993. godine u selu Kukujevci pokrenulo je većinu preostalih Hrvata. Do 15. oktobra 1993. godine, kada su osumnjičeni za ove zločine uhapšeni, više od 50 hrvatskih porodica se iselilo, a isto toliko njih privodi kraju poslove u vezi sa razmenom imovine.

Uhapšeno je više lica, članova Srpske radikalne stranke, zbog sumnje da su počinili ovo ubistvo i krivična dela razbojništva, terorizma, izazivanja opšte nesigurnosti i ilegalnog posedovanja oružja. Među uhapšenima je Petar Živković, nastavnik iz Šida, funkcioner Srpske radikalne stranke i nekadašnji potpredsednik opštine Šid. Osumnjičen je za podsticanje na nasilje. Jedan od uhapšenih je Milenko Petrić, potpredsednik Srpske radikalne stranke za područje Srema. Osumnjičen je za organizovanje četničkih paravojnih formacija i pritiska u cilju zastrašivanja građana.

Nekoliko ljudi iz Kukujevaca, Morovića i Šida sa kojima su razgovarali predstavnici Fonda za humanitarno pravo procenjuju da hapšenje dvadesetak radikala manje ima veze sa zaštitom Hrvata i onih koji nisu Srbi, a više sa politikom. Prema njihovom mišljenju vlast to čini zato što su radikali preuzeli institucije vlasti, a dobrim delom i lokalnu policiju. Jedan od njih ovako komentariše promene u ponašanju policijskih organa: **"Odjednom su se svuda razmyleli specijalci. Mnogi od njih su iz Beograda. Stalno dolaze u selo i prave racije. Zavode red. Eto i tog Petra Živkovića su uhapsili. Odjednom štite Hrvate na veliko. Vlast je iznenada postala demokratska."**

PODMETANJE POŽARA

Prema navodima meštana neposredno nakon ubistva porodice Ockomić u selu su se pojavile velike grupe izbeglica zainteresovanih za razmenu imovine. Njihov utisak je da su izbeglice prethodno obavestene o akcijama za "stimulisanje Hrvata na iseljavanje".

Primećuju da je pritisak danas drukčiji nego prošle godine. Prešlo se na češće paljevine i podmetanje bombi koji ne nanose veću materijalnu štetu. Uočavaju da se vodi računa da akcija ima dvojake efekte: da natera Hrvate da se sele, a da imovina ne izgubi na vrednosti.

Jedan od njih kaže: **"Osećali smo manji pritisak. Onda je došlo do ubistva. Sve je krenulo ispočetka. Nema direktnog pritiska, na primer, da neko dođe i da fizički izbacuje Hrvata iz njegove kuće. Sada se podmeću požari. Sinoć je buknuo požar u dvorištu Ivana Salitrežića. Zapalili su slamu. To mu rade već drugi put u toku jednog meseca. Njega gotovo svakodnevno obilaze izbeglice i pitaju za razmenu. Uporno je odgovarao da neće da se seli. Nakon ovog drugog požara odlučio je da ode. Kaže nema mu druge. Svi smo se pomirili sa sudbinom. Bespomoćni smo. Ove godine nisam obradio njivu, a od toga živim od kada znam za sebe. To je neko moranje."**

Fond za humanitarno pravo

HRVATI U MOROVIJU

Na početku rata u Hrvatskoj, daleko od javnosti, slične stvari zbivale su se u selu Morović. O tome jedan svedok zbivanja kaže:

"U avgustu 1991. godine u selu je živelo oko 800 Hrvata. Niko od njih, osim braće Mate i Ivica Abijanovića, nisu važili za ekstreme. Ova dvojica su javno govorili da su za HDZ. Oni su nestali. Niko ne zna šta im se dogodilo. Morović se nalazi tačno na granici prema Hrvatskoj. To nije bilo prijatno. Viđenije gazde su predlagale da se Srbi i Hrvati iz sela dogovore kako da sačuvaju selo. Međutim Ilija Popović, tadašnji predsednik opštine Šid, čuo je šta se planira i nije dozvolio predsedniku mesne zajednice da zakaže sastanak. Umesto toga Ilija Popović je podelio oružje, najpre svojim prijateljima, a posle svim porodicama koje su četnički orijentisane. Tada nije bilo radikala, tako da je oružje podeljeno članovima Srpskog pokreta obnove. Svima nama je rečeno da se to organizuje da Zbor narodne garde ne bi upao u selo. Neki meštani nosili su uniforme. Straže su bile postavljene na ulazu i na izlazu iz sela. Neki Srbi su tražili da na stražu idu i Hrvati. Nadali su se da ih neće dirati ako su zajedno sa Srbima. Formiran je i krizni štab. Svim tim je rukovodio neki major u penziji, Vasić iz Teritorijalne odbrane iz Šida. Oružje je bilo uskladišteno u kućama članova kriznog štaba. Uveden je policijski sat. Usmeno nam je sopšteno da ako nekoga vidimo na ulici posle 8 uveče da pucamo. Noću je mogla da radi samo kafana SLETER. Njen vlasnik je Jovo zvani Dindila. U toj kafani je organizovan striptiz i večerinke. Sve je to činjeno za specijalnu vojnu jedinicu iz Novog Sada. Komandant se zvao Sudžum. Svake večeri su dolazili, bančili u kafani kod Dindile i tukli Hrvate. Meštаниn Zlatko Stjepanović zvani Papiga je prijavljivao hrvatske kuće i vojnici su onako pijani upadali u te kuće i mlatili ljude. Kuću Hrvata Vinka Tepšića pretresli su tri puta. Jednom su ga pretukli da je jedva ostao čitav. Pretukli su i Matu Lukina koji je odlučio da izdrži da bi ostao u selu. Pretučen je i Krunoslav Bertić. Bio je pošten čovek. Radio je u vojnom lovištu. Njega je policija optužila da drži neku radio stanicu koju mu je dao župnik Marko Marković. Pozvali su ga u policiju. Tamo je dobio takve batine da je nekoliko dana mokrio krv. U policiji je pretučen i župnik. Nakon dva-tri dana otišao je za Nemačku. Inače, rođeni brat Krunoslava Bertića je bio mobilisan u nekadašnjoj Jugoslovenskoj armiji. Kada je čuo da mu je brat pretučen pokušao je da pobjegne iz vojske. Uхватili su ga i vratili u jedinicu. Odslužio je do kraja. Cela familija se iselila za Hrvatsku."

Prilikom razgovora sa predstavnicima Fonda predsednik odbora Srpske radikalne stranke Zlatko Stjepanović zvani Papiga nije pominjao ove događaje: **"Bilo je bacanja bombi, pretećih pisama i telefonskih poziva. Posetio sam svaku kuću koja je dobila bombu: Bertić, dve porodice Kavežić, dve porodice Okruglić, Vuković, Prodomerski, Posavčić, Horvat, Đaolov, Mahalići. Verovatno je i njima bolje kada su među svojim."**

Predsednik Mesne zajednice Mirko Njegovan o početku iseljavanja Hrvata kaže: **"Prvo su odlazili mladi. Masovno. Neki su pobjegli od mobilizacije. Sada ne smeju da se vrate i kad bi hteli. Inače, na Hrvate nije vršen pritisak. Bombe uopšte nisu bacane. Možda je koja pala, ali to su Hrvati sami sebi bacali da bi privukli pažnju i opravdali svoju želju da odu u Hrvatsku."**

Fond za humanitarno pravo

NASILJE RADIKALA I DOSELJENIH EKSTREMISTA

Prema rečima jednog meštana Morovića bombe su počele da lete prema hrvatskim kućama sa dolaskom Miće Dmitrovića, Srbina iz Hrvatske. Bacane su uvek u isto vreme, pred zorom. Ukupno je bačeno oko 20 bombi. Za njegov dolazak vezuju i pojavu pretećih pisama, telefonskih pretnji i obeležavanje hrvatskih kuća. Oni koji su videli pisma kažu da su bila kucana na mašini, bez potpisa, i da su bila slične sadržine: **"Majku vam ustašku, selite se. Poklaćemo vam decu..."** Često je davan rok od osam dana za iseljenje. Neki navode da je pravoslavni pop Ignjat Tovarević razvio "pismomoše po zadatku". Hrvatske kuće su masnom bojom obeležavane slovom U, a doseljenici su svoje kuće izdvajali isticanjem srpskih zastava.

Prema sećanju nekolicine meštana bacanje bombi je naročito bilo učestalo tokom leta i jeseni 1992. godine. Pamte da je Ivan Horvat dobio dve bombe i da su mu dva puta razbijali lokal. Dragan Zavorski je bio na meti suseda doseljenika. Bombe su ubačene u dvorišta porodice Vukišić, Novačić, Varušić, Kavežić... Kada se Hrvat Molnar zakačio sa susedima izbeglicama oni su mu zapretili bacanjem bombe. Iste noći bačena je u njegovo dvorište.

Prema informacijama kojima raspolaže Fond u Moroviću je ovog leta bilo mirnije. Vlasnik kafane Dindila je bio uhapšen. Navodno su bombe ponovo upotrebljene nakon njegovog izlaska iz zatvora.

Jedan od meštana Morovića sa kojim su razgovarali predstavnici Fonda bio je prisutan kada je grupa doseljenika obijala jednu od preostalih hrvatskih kuća u ulici Matije Gubca. Devetog ili desetog septembra ove godine, oko 10 sati uveče, prolazio je tom ulicom. Sreo je doseljenike Miću Dmitrovića i Nikolu Mikića. Pozvali su ga na kafu. On je odbio, a oni su ga upozorili rečima: **"Naši dečki iz Slavonije otišli su na izvršenje jednog zadatka. Mogu te zaklati na ulici."** Objasnili su mu da ga pozivaju na kafu da ne bi upao u neku gužvu. Produžio je putem. Kada je stigao blizu kuće Hrvata Stipe Okruglića najpre je čuo neko muvanje, a onda je video petoricu kako nešto petljaju oko kapiije. Bacali su cigle u dvorište i na kuću. Izvikivali su: **"Živeo Šešelj! Živeo kralj Petar! Koljemo redom!"** Jedan iz grupe ga je opazio i javio ostalima: "Evo ide jedan." Drugi je pitao da li je muško. Prvi je potvrdio, a drugi je poručio: **"Kolji ga!"** Jedan iz grupe se približio i meštanin je u njemu prepoznao Predraga Mikića, sina Nikole Mikića, doseljenika iz Hrvatske. Okrenuo se ostalima i pijanim glasom pitao: **"Da ga zakoljem, da ga zakoljem!"** U trenutku kada je izgledalo da je spreman da nasrne prišao je drugi iz grupe. Bio je to doseljenik Pera Dmitrović, sin Pere Dmitrovića koji je prepoznao kasnog prolaznika i naredio Mikiću: **"Ne diraj ga. On je Srbin."** Mikić je nevoljno odustao govoreći: **"Svi su oni isti. Sve ih treba klati."** Meštanin je pobeo prema centru. Tamo je sreo lokalnu policijsku patrolu. Vođu patrole je obavestio o celom događaju. Ovaj je zapisao, seo u policijski automobil i otišao prema Dindilinoj kafani. Sutradan je očevidac događaja ponovio priču o razbojništvu doseljenika u miliciji u Šidu.

ISELJAVANJE UGLEDNIH HRVATA IZ ŠIDA

Grad Šid ima oko 70 preduzeća. Pre rata u oko trideset firmi direktori nisu bili Srbi. Na tim funkcijama ostalo ih je troje. Nema registrovanih slučajeva bacanja bombi ili podmetanja eksploziva. Stanovnici Šida sa kojima su razgovarali predstavnici Fonda govore da su se najpre iselili Hrvati koji su pripadali

Fond za humanitarno pravo

uglednijim i stručnijim krugovima u gradu. Oni su bili na meti. Na primer, nekadašnja predsednica opštine Jelena Dodig. Njena porodica je živela u Kukujevcima. Policija je nekoliko puta upadala u kuću tražeći oružje. Iselili su se nakon što je policija Nenada Bućina pokušala po drugi put da prebije njenog sina. Neki su nastojali da opstanu. Tako je nekadašnji predsednik Izvršnog odbora Skupštine opštine Šid i smenjeni direktor fabrike "Srem", Karlo Nikolić, dve godine primao preteća pisma i odgovarao na telefonske pretnje. Nekoliko puta ga je na ulici zaustavljala i fizički maltretirala grupa radnika iz fabrike. Odlučio je da se iseli nakon što ga je ista grupa radnika pretukla ispred njegove kuće, u trenutku kada je kretao na posao. Jedan od najbogatijih ljudi, Hrvat Vinko Lagarušić, iselio se nakon privođenja u policiju na ispitivanje. Miroslava Kraljevića, sekretara fabrike ulja "Mladost", takođe su napali ekstremisti zaposleni u mesnoj industriji "Srem". Iselio se mesec dana nakon incidenta. Slučaj je prijavio policiji.

U ovom gradu Šešelj je održao miting u oktobru 1992. godine. Oni koji nisu učestvovali bili su sumnjivi u svakom pogledu. Jedan građanin sa kojim su razgovarali predstavnici Fonda bio je danima praćen od strane policije:

"Nikoga nisam prepoznao u toj gomili ljudi i krenuo sam sa stadiona. Na izlazu sam sreo poznatog čoveka. Čudio se što odlazim. Odgovorio sam mu da ne želim da učestvujem na ovakvim skupovima. Pored nas je stajao jedan milicioner. Izgleda da je čuo naš razgovor. Kada sam krenuo kući video sam da me prati automobilom. To se događalo i narednih dana. Tih dana, moj dobar poznanik me je opomenuo zbog napuštanja mitinga. Svi su u gradu saznali za to, kao i da sam na spisku ljudi koje prati policija. Radikali su imali svoje spiskove. Posebno za likvidiranje vojvođanskih Hrvata na ratištu. Bio sam na frontu u decembru 1992 godine. Stražario sam sa jednim radikalom. Sprijateljili smo se i on mi je kasnije rekao da je imao zadatak da likvidira mene, a neki drugi Iliju Tomića i Miroslava Kraljevića. Ne znam iz kojih razloga su odustali od te likvidacije."

PRITISAK NA PRIPADNIKE DRUGIH NARODA

O tome Rusin, vlasnik jedne privatne radnje u Šidu, kaže: **"Bio sam nekada najbogatiji privatnik. Postao sam psihički neuravnotežena osoba. Pijem mnogo. Prosto nemam snage da sve ovo izdržim. Sve mi propada. Pa neka propadne. Sreća je u tome što sam nekada nešto značio u ovom gradu i što poznajem ljude. Mnogo puta sam bio u situaciji, naročito u kafanama, da dobijem batine zbog različitog političkog stava. Svima sam pokazivao zube. Zato su me prozvali Ludak. Da vidim ko će mene da iseli. Ja sam oficir u rezervi. Godinu dana sam proveo na ratištu. Nisam odbio mobilizaciju iz dva razloga: član sam sanitetske ekipe, tako da nisam morao da ubijam, a drugi razlog je što sam procenio da ću tako zaštititi porodicu. Pokazalo se da je ovaj drugi razlog besmislen. Od prošle godine na mojoj kući stoji natpis ispisan masnom farбом: 'Iseliti. Č.P.' Dobio sam nekoliko pretećih pisama. Iste sadržine kao pretnje telefonom. Bio sam na spisku za likvidaciju. Pravio ga je Petar Živković. Četrdeset imena. Ja sam bio prvi, moj otac drugi. Video sam spisak svojim očima. Ko će da me ubedi da vlast nije znala šta Petar Živković radi? On sam je bio u opštinskim organima."**

Fond za humanitarno pravo

Čeh, nekadašnji direktor trgovinskog preduzeća: **"Sam sam dao otkaz. Zbog pretnji. Pretilo se svim direktorima koji nisu Srbi. Kad daš otkaz onda je lakše. Sve telefonske pretnje prijavljivao sam policiji. I ništa."**

NAMERNO UBISTVO U SOTU

U Sotu, selu udaljenom desetak kilometara od Šida, 9. aprila 1993. godine ubijen je Rusin Stevan Koršlak. Gotovo svi stanovnici u selu znali su da sa ovim ubistvom ima veze stanovnik sela Petar Živković, inače funkcioner Srpske radikalne stranke. Prema informacijama iz više nezavisnih izvora policija u Šidu, Sremskoj Mitrovici i Inđiji imala je podatke o počiniocima istog dana kada je ubistvo izvršeno. Policijski organi hapse trojicu radikala pod sumnjom da su ubili Koršlaka i tri člana porodice Ocmokić iz Kukujevaca. Hapse i Petra Živkovića kao podstrekivača tek 15. oktobra 1993.godine. Prema podacima zvaničnih organa trojica osumnjičenih za ubistvo, između ostalog, pripadnici su jedinice vojske krajinskih Srba. Ti izvori navode da je ovo ubistvo izvršeno radi zastrašivanja građana nesrpske nacionalnosti sa područja Srema.

POSEBNA ZAHVALNOST

Hrtkovci i događaji u tom selu bili su česta tema u lokalnim i stranim medijima. O selu se pisalo u vezi sa etničkim čišćenjem. Ostala je nepomenuta i nevidljiva jedna činjenica, a tiče se neposredno svih ljudi. U Hrtkovcima žive Srbi, Hrvati i Mađari koji nisu ćutke gledali kako im susedi odlaze. Ne znajući za povelje i konvencije o ljudskim pravima oni su javno zahtevali od vlasti da vrši svoj posao: da bez ikakvih razlika u pogledu veroispovesti, političkog mišljenja i nacionalnog porekla štiti pravo na život, slobodu i bezbednost svakog pojedinca. U tome su bili prvi.

NAPOMENA

Fond za humanitarno pravo raspolaže dokumentacijom korišćenom za ovaj izveštaj, koja sadrži 70 intervjuva sa ljudima čiji identitet Fond drži u poverenju, podatke i informacije koje su objavili dnevni listovi Politika i Borba, nedeljnici NIN i Vreme, kao i dva izveštaja o slučajevima ugrožavanja lične i imovinske sigurnosti Hrvata koje je grupa beogradskih intelektualaca, u julu i avgustu 1992. godine, uputila ministarstvima za pravdu i za ljudska i manjinska prava SR Jugoslavije.